

فلسفه هستی

هستی مراتبی

محمد علی اردستانی

www.ketab.ir

فلسفه هستی

هستی مرآتی

محمدعلی اردستانی

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۴۰۱

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

طراح جلد: رویانگاران

چاپ و صحافی: آرزوی دیدار

سرشناسه: اردستانی، محمدعلی، ۱۳۴۹.

عنوان و نام پدیدآور: فلسفه هستی: هستی مرآتی / محمدعلی اردستانی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: ۳۲۴ ص.

شابک: ۱ - ۵۳۲ - ۱۰۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فینا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: هستی‌شناسی (فلسفه اسلامی).

موضوع: Ontology (Islamic Philosophy).

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۵۵ BBR

رده‌بندی دیویی: ۱۸۹/۱

شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۸۵۱۷۳

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهیدبهنستی، تقاطع بزرگراه

شهید مدرس، پلاک ۵۶، تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

فروشگاه کتاب اندیشه: تهران: خیابان انقلاب، روبروی

درب اصلی دانشگاه تهران، پلاک ۱۳۲۸، تلفن: ۶۶۱۷۵۶۷۰

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

پیشگفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۳
فصل اول: ضابطهٔ اختلاف تشکیکی.....	۲۳
۱. اختلاف در ماهیت و هویت.....	۲۶
۲. ضوابط اختلاف تشکیکی.....	۳۴
۲-۱. ضابطهٔ تقاضی اختلاف تشکیکی.....	۳۵
۲-۲. ضابطهٔ شمولی اختلاف تشکیکی.....	۴۱
رهاورد فصل.....	۴۷
فصل دوم: تشکیک عامی.....	۴۹
۱. مفهوم جزئی و مفهوم کلی.....	۵۲
۲. کلی متواطی و کلی مشکک.....	۵۳
۳. تشکیک عامی و تفاوت صدق.....	۵۵
۴. نقد تشکیک در ساحت مفهوم.....	۵۸
۵. نقد تشکیک در مفهوم وجود.....	۵۹
رهاورد فصل.....	۶۳
فصل سوم: تشکیک ماهوی.....	۶۵
۱. امتناع اختلاف تشکیکی.....	۶۸
۱-۱. نقد احتجاج با لحاظ واحد عقلی.....	۶۸
۱-۲. نقد احتجاج با لحاظ واحد معنوی.....	۷۰

- ۱-۲. تثبیت امتناع تشکیک در ماهیت ۷۲
۲. ارجاع اختلاف به فصل ۷۷
- ۱-۲. نقد احتجاج با عرضیت فصل ۷۹
- ۲-۲. نقد احتجاج با نقض به عارض ۸۱
- ۲-۳. نقد احتجاج با ابطال مصادره ۸۱
- ۲-۴. نقد احتجاج با نقض به مقدار ۸۴
- ۲-۵. اختلاف نظر در شدت و ضعف ۹۵
- ۲-۶. ارجاع اختلاف به فصل به وجود ۱۰۰
۳. ارجاع اختلاف به عرضی ۱۰۴
- ۳-۱. سنجش ارجاع اختلاف به عرض ۱۰۴
- ۳-۲. سنجش ارجاع اختلاف به عرضی ۱۰۵
- ۳-۳. ارجاع اختلاف به عرضی به وجود ۱۰۹
۴. امکان تشکیک ماهوی ۱۱۴
- ۴-۱. اختلاف انوار مجرد عقلی به کمال و نقص ۱۱۴
- ۴-۲. اکملیت تجوهر و اتمیت قوام جوهر عقلی ۱۱۸
- ۴-۳. اتمیت و اکملیت علی جوهر روحانی عقلی ۱۱۹
- ۴-۴. نقد مرجعیت عرف در نفی اختلاف جوهری ۱۲۰
- ۴-۵. تثبیت اختلاف جوهری به تعاریف مشابیه ۱۲۱
- ۴-۶. تقریر اختلاف به عارض بر ذات جوهری ۱۲۳
- ۴-۷. ارجاع اختلاف به مبدأ فصل و تجوهر ذات ۱۲۴
- ۴-۸. افتراق مشابیه و اشراقیه در اختلاف ذات ۱۲۹
- ۴-۹. نقد ادله مشابیه در نفی اختلاف جوهری ۱۳۲
- ۴-۹-۱. وحدت حد جوهر در جواهر ۱۳۲
- ۴-۹-۲. اطلاق شدت بر زیادت خاص ۱۳۲
- ۴-۹-۳. عدم تضاد در مقوله جوهر ۱۳۳
- ۴-۱۰. نقض بر مشابیه در نفی اختلاف جوهری ۱۳۵
- ۴-۱۱. غیریت حرکت جوهری با اختلاف جوهری ۱۴۲
- ۴-۱۲. اختلاف امور عرضی به کمال و نقص ۱۴۳

۱۳-۴. تقریر اختلاف به غیر از طبیعت عرضی ۱۴۴

۱۴-۴. ارجاع اختلاف در ذات و ذاتی به وجود ۱۴۸

رهاورد فصل ۱۵۳

فصل چهارم: تشکیک وجودی ۱۵۷

۱. تصویری از تشکیک در وجود ۱۶۱

۲. وحدت وجود در موجودات ۱۶۷

۲-۱. وحدت معنوی در مفهوم وجود ۱۶۸

۲-۲. وحدت عینی در واقعیت وجود ۱۶۹

۲-۲-۱. مفهوم واحد و حقایق متکثر متباینات ۱۶۹

۲-۲-۲. مفهوم واحد و خصوصیات متخالفات ۱۷۹

۲-۲-۳. ماهیت واحد و حقایق متکثر متخالفات ۱۸۰

۲-۲-۴. فطرت و انتزاع مفهوم واحد از متخالفات ۱۸۴

۲-۳. تمایز وحدت در سببیت وجود ۱۸۸

۳. کثرت وجود در موجودات ۱۹۴

۳-۱. کثرت ماهوی هویت عینی ۱۹۵

۳-۲. کثرت وجودی هویت عینی ۱۹۹

۳-۳. مقومیت کثرت برای وجود ۲۰۰

۳-۴. تأکد وحدت به کثرت وجود ۲۰۴

۳-۵. نقد ارجاع کثرت به وحدت ۲۰۶

۳-۵-۱. پاسخ به ملاک تمایز وحدت وجود ۲۰۶

۳-۵-۲. پاسخ به ملاک تمایز موجود ذهنی ۲۱۱

۳-۵-۳. سنجش ملاک تمایز موجود ذهنی ۲۱۲

۴. اطلاق و تقیید در مراتب تشکیکی وجود ۲۱۷

۵. تمایز حقیقت وجود از غیر حقیقت وجود ۲۲۱

۶. بینونت صفتی حقیقت وجود از امکانات ۲۲۶

۷. قصور نور وجود در غیر حقیقت وجود ۲۲۸

۷-۱. لحوق قصور با وقوع در مرتبه ثانیه ۲۳۰

۷-۲. اندماج قصور مرتبه در معنای مرتبه ۲۳۱

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب اسلامی ایران، بار دیگر تعالیم متعالی و متمدنی اسلام، به‌عنوان معارف نجات‌بخش، در عرصهٔ حیات انسان معاصر ظاهر گردید. تجدید حیات اسلام، از سویی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان شد، از دیگر سبب باعث نمایان‌شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و مکتب‌های بشرساخته و نظام‌های مبتنی بر آنها در میان دیگر ملل گشت. بایستگی بسط تحقیق و مطالعهٔ معنی و منسجم، نظریه‌پردازی و نوآوری در زمینهٔ مبانی معارف دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت عالمانه و روزآمد به «حوادث واقعهٔ فکری»، به فراخور شرایط کنونی و درخور این رستخیز رهایی‌بخش، و نیز لزوم آسیب‌شناسی فرهنگ ملی، دفاع درست و دقیق از دین و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی آن و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی - پژوهشی ممحض و کارآمدی را فرض می‌نمود. به اقتضای ضرورت‌های پیشگفته، حسب‌الامر رهبر فرهیختهٔ انقلاب اسلامی آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و با تلاش و تدبیر آیت‌الله علی‌اکبر رشاد، «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشهٔ اسلامی» به‌عنوان نهادی علمی - فکری، دانشگاهی - حوزوی، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

پژوهشگاه دارای شخصیت حقوقی مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی است که اکنون در قالب چهار پژوهشکدهٔ «حکمت و دین‌پژوهی» و

«نظام‌های اسلامی»، «فرهنگ و مطالعات اجتماعی»، «دانشنامه‌نگاری دینی» و چند مؤسسه وابسته، برای تحقق اهداف یادشده در اساسنامه مصوب خود، فعالیت می‌کند.

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، که مشتمل بر هفت گروه علمی با عنوان‌های «معرفت‌شناسی»، «قرآن‌پژوهی»، «تخصصی علوم انسانی قرآنی»، «فلسفه»، «کلام»، «عرفان» و «منطق فهم دین» است، در جهت تحقق اهداف زیر فعالیت می‌نماید:

۱. بازپژوهی و بازپیرایی حکمت و کلام و معارف اسلامی؛
 ۲. تبیین و ساماندهی مناسب مباحث زیرساختی اندیشه دینی؛
 ۳. ایجاد بستر مناسب برای تعمق و پویایی و بالندگی اندیشه دینی؛
 ۴. پاسخ به شبهات القایی در قلمرو عقاید و کلام اسلامی؛
 ۵. نقد مکتب‌ها و دیدگاه‌های معارض در حوزه زیرساخت‌های اندیشه دینی.
- یکی از حوزه‌های معرفتی مورد اهتمام خاص در گروه فلسفه پژوهشگاه، مطالعات استنباطی در حوزه فلسفه مطبق است که در فرایندی اجتهادی به استنباط معارف عقلی از نصوص دینی پرداخته و مسائل فلسفی استنباطی جلوه معالم فلسفی استدلالی یافته و دانشی فلسفی شکل می‌گیرد.

پژوهش حاضر با عنوان «فلسفه هستی (هستی‌مراتبی)»، تألیف محقق گرانقدر آقای محمدعلی اردستانی است. نظریه تشکیک، یکی از نظریه‌های پایه در توجیه کثرت است که وجود را حقیقتی تشکیکی دانسته که در آن، ماهه‌الاختلاف عین ماهه‌الاتحاد و ماهه‌الاتحاد عین ماهه‌الاختلاف است. بررسی این نظریه در این پژوهش ملحوظ داشته شده و در این راستا اموری از قبیل آنحای تشکیک و ضابطه اختلاف تشکیکی و امکان اختلاف تشکیکی و مؤلفه‌های تشکیک و تمایز حقیقت وجود از غیر حقیقت وجود، به تبیین و تحلیل و سنجش رفته و زمینه‌ای مناسب برای شناسایی تشکیک وجودی فراهم گردیده و با تبیین استنباطی، این اکتشاف به تمامیت رسیده است.

آقای محمدعلی اردستانی عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه

اسلامی است که سال‌ها به تدریس و تحقیق در زمینه فلسفه اسلامی پرداخته و از او کتب و مقالات متعددی منتشر شده است. نگاهی گذرا بر آثار و آرای ایشان نشان می‌دهد زمینه‌های مطالعاتی وی گستره متنوعی را در بر می‌گیرد که یکی از آنها مطالعات استنباطی در حیطه فلسفه مطلق است که در سال‌های اخیر، در کانون فعالیت پژوهشی وی قرار داشته است.

در پایان از همه اعضای محترم شورای علمی گروه فلسفه و ارزیابان محترم حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر امیر دیوانی و حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر مسعود اسماعیلی و به‌ویژه مؤلف گرامی که با سعه صدر در تولید و بالندگی اثر تلاش کردند و سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسئولیت آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، قدردانی نموده، توفیقاتشان را از خدای سبحان خواستاریم و از استادان و صاحب‌نظران درخواست می‌شود با ارائه نظرات ارزنده خود، ضمن کمک به تکمیل این تحقیق ارزشمند، ما را در ارائه آثار برتر دیگر یاری فرمایند.

گروه فلسفه

پژوهشکده حکمت و دین پژوهی